

LAReS

Lowlands
Archaeological
Research
Service

Een nieuwbouw aan de Collegestraat te Herentals. Programma van Maatregelen

E.N.A. Heirbaut
C. Dockx

Colofon

Titel: Een nieuwbouw aan de Collegestraat te Herentals. Programma van Maatregelen.
Auteur: Elly N.A. Heirbaut & C. Dockx
Grafische illustraties/GIS: Elly N.A. Heirbaut

Rapportnummer: LAReS-rapport 148

Projectleider/veldwerkleider: Elly N.A. Heirbaut
Uitvoerder: LAReS, Lowlands Archaeological Research Service
Vestiging: Rozenlaan 15, 2980 Halle-Zoersel

Publicatiedatum: december 2018
Publicatieplaats: Halle-Zoersel

Illustratieverantwoording voorblad: Uitsnede uit de kaart van Ferraris (1771-1778)

© LAReS. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke andere manier dan ook.

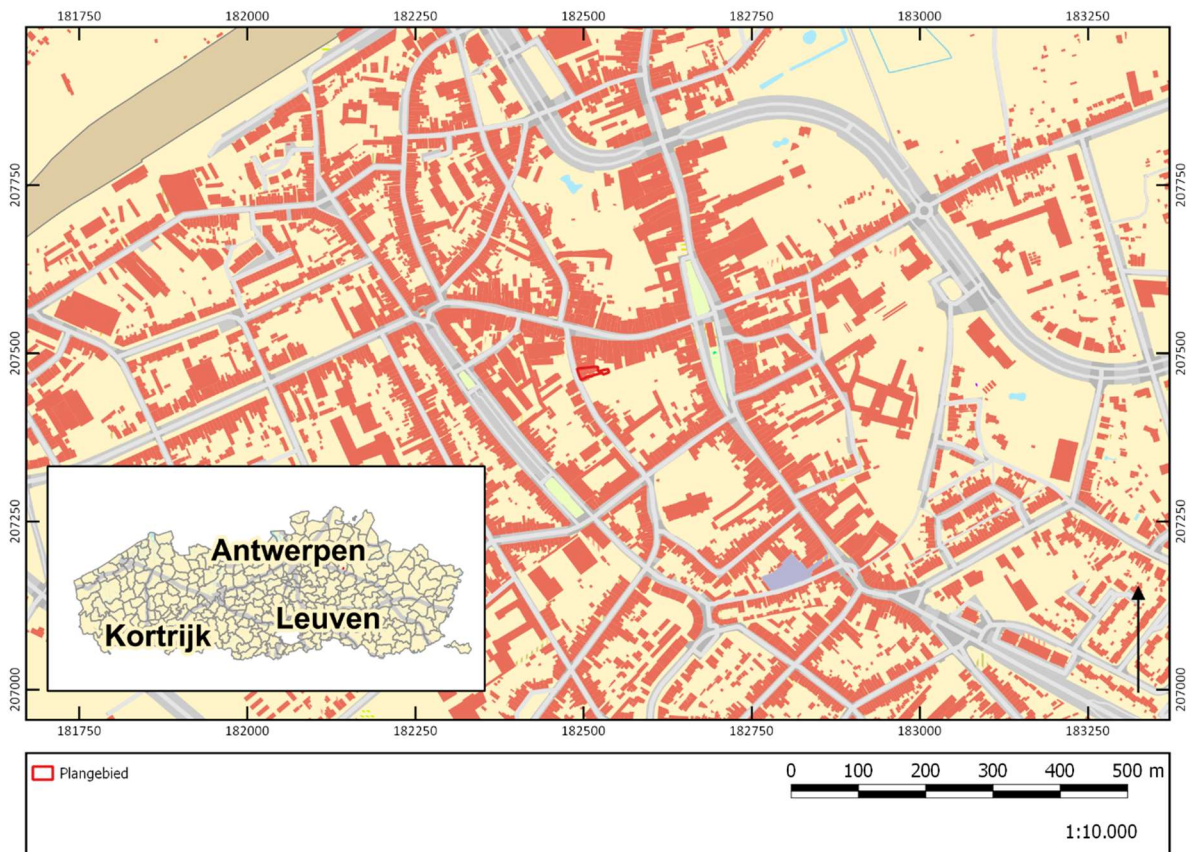
LAReS aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Deel II. Programma van maatregelen

1 INLEIDING	4
2 TECHNISCHE FICHE/ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	5
3 ONDERZOEKSVRAGEN	6
4 KENNISVERMEERDERINGSPOTENTIEEL VAN HET PROJECTGEBIED EN AANBEVELING	7
LIJST VAN FIGUREN	10

1 Inleiding

Het plangebied is gelegen aan de Collegestraat nummers 7, 9 en 11, binnen de historische stadskern van Herentals in de provincie Antwerpen. Het omvat twee percelen die een gezamenlijke oppervlakte hebben van 481 m². Het terrein is momenteel bebouwd door drie oude gezinswoningen. De woning met huisnummer 11 heeft achteraan nog een tuin met een bijgebouw. De opdrachtgever plant de bestaande gebouwen te slopen en een nieuw appartementsgebouw met ondergrondse parkeergarage op te trekken (fig. 1).

Figuur 1. Kadasterkaart met aanduiding onderzoeksgebied.

©GEOPUNT/LARES

2 Technische fiche/administratieve gegevens

Naam site	Collegestraat 7/9/11
Ligging	2200 Herentals, Collegestraat
Kadastrale gegevens	Herentals, 1 ^{ste} afdeling, sectie F, perceelnummers 335f2 en 335c2.
Bounding Box	X Y
	182416.029082 207526.277289
	182609.704083 207526.277289
	182416.029082 207414.755414
	182609.704083 207414.755414
Onderzoek	Archeologisch en geschiedkundig bureauonderzoek
Projectcode	2018L35
Uitvoerders/actoren	Elly N.A. Heirbaut, LAReS Caroline Dockx, LAReS
Erkend archeoloog	Elly N.A. Heirbaut: OE/ERK/Archeoloog/2016/00162
Nummer wettelijk depot	Niet van toepassing
Termijn	december 2018
Geplande ingreep	- sloop van de bestaande bebouwing en verhardingen - het optrekken van een appartementsgebouw met ondergrondse parkeergarage
Totaal oppervlakte plangebied	ca. 481 m ²
Totaal oppervlakte geplande werken	ca. 481 m ²
Geldende wetgeving en voorwaarden	Het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014. De nota werd opgesteld overeenkomstig de Code van Goede Praktijk. De totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft is gelegen in een archeologische zone en bedraagt 300 m ² of meer, zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.
Randvoorwaarden	nvt
Doelstelling	Het doel van deze archeologienota is om via de tot op heden beschikbare bronnen (bureauonderzoek) na te gaan wat het archeologische potentieel van het projectgebied is, wat de mogelijke bedreigingen zijn voor het eventueel aanwezige bodemarchief, en hoe hiermee dient omgegaan te worden.
Thesaurus	Archeologienota, bureauonderzoek

3 Onderzoeksvragen

In het kader van dit bureauonderzoek zijn van tevoren enkele vragen geformuleerd waarop het onderzoek antwoord tracht te vinden.

1. Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorische potentieel van het terrein?
2. Welke archeologische sites zijn bekend in of nabij het projectgebied?
3. Wat is de landschapshistoriek/evolutie in gebruik van het terrein?
4. Wat is de impact van de geplande werken?
5. Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende informatie op of is er aanvullend vooronderzoek (al dan niet met ingreep in de bodem) nodig? In het laatste geval: welke methode levert het meeste informatie op?

Voor de resultaten van het bureauonderzoek wordt hier volstaan met te verwijzen naar het eerste deel van de archeologienota.

4 Kennisvermeerderingspotentieel van het projectgebied en aanbeveling

Om in te kunnen schatten wat het archeologisch en cultuurhistorisch potentieel van het plangebied aan de Liersebaan is, zijn de historische kaarten, de bodemkaart en luchtfoto's bekeken en zijn verschillende inventarissen (waaronder de CAI) en historische/archeologische bronnen geraadpleegd.

Op de historische kaarten is weliswaar een grote mate van continuïteit af te lezen, maar vooral blijkt hieruit de dynamiek van de ontwikkeling van deze stad vanaf halverwege de 16^e eeuw tot halverwege de 19^e eeuw. In grote lijnen blijft de lay-out van de stad dezelfde: het stratennet van de hoofdstraten verandert niet. Ook de bebouwing langs deze hoofdstraten blijft ongewijzigd (hoewel er in de loop van de eeuwen ongetwijfeld herbouw, verbouw of nieuwbouw plaatsgevonden zal hebben die niet van de kaarten af te lezen is). Grotere verschillen zijn aan te duiden in de gebieden achter deze hoofdwegen. Van belang voor het plangebied is het zuidwestelijke deel van de stad. In de 16^e eeuw blijkt hier sprake te zijn van dichte bebouwing langs de straat die een van de voorlopers zal zijn van de huidige Collegestraat. Achter de huizen bevinden zich ongetwijfeld tuinen en moestuinen maar dit is niet te herleiden van de weinig gedetailleerde kaart van Jacob van Deventer. Om welke directe reden is niet bekend (brand? afbraak?...) en vermoedelijk heeft het te maken met de Tachtigjarige Oorlog op het einde van de 16^e eeuw en de eerste helft van de 17^e eeuw waaronder Herentals sterk te lijden had, maar een kleine twee eeuwen later is dit gedeelte van de stad nagenoeg leeg: er worden op de Ferrariskaart hier geen gebouwen meer aangegeven maar wel landbouwgronden (stadsakkers) en kleine tuinen die waarschijnlijk als moestuin in gebruik waren. Het tracé van de weg lijkt ook wat te zijn verlegd, en vertoont in elk geval niet meer dezelfde kromming als op de kaart van Jacob van Deventer. Hoewel in de eerste helft van de 19e eeuw er al wel weer enkele gebouwen in deze stadszone te zien zijn (Atlas der Buurtwegen en Vandermaelenkaart), blijft het een leeg gebied binnen de stadsomwalling dat naar alle waarschijnlijkheid nog steeds in gebruik is als landbouwgrond. In het begin van de 20^e eeuw worden de stadswallen geslecht en de stadsgrachten gedempt en wordt dit gedeelte van de stad weer in gebruik genomen als woongebied. Op dat moment staan er al enkele gebouwen in dit stadsgedeelte, en het lijkt erop dat het plangebied zelf ook al bebouwd is. In de loop van de decennia breidt deze bebouwing zich verder uit tot de huidige druk bebouwde straten.

Archeologisch onderzoek heeft in de omgeving nog niet veel plaatsgevonden. Wel zijn op de Grote Markt, op korte afstand ten oosten van het plangebied, wel al enkele vondstmeldingen gedaan, onder andere van een urn (die ofwel prehistorisch ofwel Karolingisch is) en enkele scherven aardewerk. Onderzoek op enkele percelen aan de Oude Markt heeft geresulteerd in onder andere een tonput, een oven en verschillende funderingen die allemaal aan bewoning in de late middeleeuwen zijn toe te schrijven. Wat meer naar het zuiden op de Grote Markt is ook nog een waterput gevonden, die als een openbare waterput voor een wijk wordt geïnterpreteerd. Tenslotte is op zeer korte afstand, op de hoek van de Collegestraat met de Zandstraat, een muntschat gevonden bestaande uit 247 gouden en zilveren munten, die in de middeleeuwen dateren. Van de Molenvest, gelegen ten westen van het plangebied, is geweten dat deze straat gelegen is op het tracé van de stadswallen en omgrachting.

Impact van vroegere en geplande werken

De huidige bebouwing, die slechts enkele decennia oud lijkt te zijn, heeft al een grote impact gehad op de bodem en eventuele resten die zich hierin bevonden. Voor het optrekken van de huidige gebouwen is de bodem afgegraven in functie van het aanleggen van de kelders (diepte ca. 2 m onder straatniveau) die tijdens de terreininspectie zijn vastgesteld. Aangenomen kan worden dat in het geval van huisnummer 11, waar de kelder meer centraal in de woning gelegen is, ook de bodem tussen de straat en de kelder vergraven is om kabels en leidingen aan te kunnen leggen. Ook het bouwen van de ijssalon, met name dan het gedeelte achteraan op het terrein bestaande uit grote zalen met verschillende infrastructuur, zal de nodige grondwerken hebben vereist. De zalen hebben een stalen constructie, die een stevige fundering vereist. Hiervoor zal de bodem ook in dit gedeelte verstoord zijn.

Bovendien is voor het kunnen bouwen van deze huizen, de voorgaande bebouwing gesloopt. Aangezien er in de CAI geen waarden op deze locatie zijn opgenomen, zijn tijdens deze sloop geen waarnemingen gedaan (al dan niet door amateurs), zodat niets over deze oudere bebouwing is bekend en gedocumenteerd. Er kan aangenomen worden dat de sloop van deze woningen voor grondige verstoringen heeft gezorgd.

Voor het bouwen van de nieuwe appartementen zullen alle gebouwen en verhardingen volledig worden gesloopt. Nagenoeg het hele terrein zal uitgegraven worden tot een diepte van ca. 3 m om een ondergrondse parkeergarage aan te kunnen leggen die voorziet in 8 plaatsen voor auto's, een fietsenberging en een grote ruimte voor afvalberging. Verder wordt er een septische put voorzien van 6500 liter en verschillende leidingen die van en naar de septische put of het openbaar riool in de Collegestraat gaan.

Het voorste gedeelte van de nieuwbouwwerken zal plaatsvinden in een gedeelte dat nu al tot diep is verstoord: hier bevinden zich de kelders die tot een diepte van ca. 2 m onder het straatniveau zijn uitgegraven, en kabels en leidingen. Aangezien hier in het verleden reeds sloopwerken hebben plaatsgevonden voorafgaand aan de bouw van de huidige huizen, en dit in combinatie met de huidige situatie met kelders en verstoringen door kabels en leidingen, kan besloten worden dat de kans klein is dat er vanaf de straat tot een diepte van ca. 8 m op het perceel nog onverstoorde bodem en onverstoorde archeologische resten aanwezig zijn.

De situatie van het terrein achter deze 8 m is moeilijker in te schatten. Desondanks kan aangenomen worden op basis van de bovengrondse constructie dat hier ook al grondige verstoringen van de bodem aanwezig zijn: de stalen constructie van het ijssalon heeft een stevige fundering nodig; het aanleggen van alle infrastructuur, te weten elektriciteit, water, riolering. Dit betekent dat de kans op het treffen van een onverstoorde bodem (en onverstoorde archeologische resten) eerder klein is.

De enige locatie die niet bebouwd is maar alleen verhard, is de zone van het binnenkoertje achter huisnummer 11, en de meest oostelijke strook achter de bebouwing dat nu verhard is met klinkers maar sterk verwilderd is. Het aanleggen van de verhardingen zal weinig impact hebben gehad op de bodem, hoewel niet

ingeschat kan worden in hoeverre er in het verleden als bodemverstoringen hebben plaatsgevonden.

Potentiebepaling

Het gegeven dat het plangebied gelegen is in de stad Herentals, in een gebied wat reeds druk bebouwd is (en waarbij de bestaande bebouwing deels onderkelderd is en voorzien is van ondergrondse leidingen en kabels) is de kans klein dat er hier een intacte site uit de steentijd wordt aangetroffen. Aan de periode paleo- en mesolithicum wordt bijgevolg een zeer geringe potentie toegekend. Ook voor de periode vanaf het neolithicum tot en met de late middeleeuwen kan de potentie slechts als gering benoemd worden, dit om dezelfde redenen.

Vanaf de 16^e eeuw is in dit deel van Herentals vanaf de historische kaarten een evolutie zichtbaar, waarbij het gebied eerst druk bebouwd was in de 16^e eeuw, dan leeg was (stadsakker en moestuin) in de 18^e eeuw en pas vanaf het begin van de 20^e eeuw weer in gebruik wordt genomen voor bewoning. De huidige bebouwing, en de bebouwing die hiervoor is gesloopt, heeft echter al dermate veel verstoringen teweeg gebracht (met name in de eerste meters naast de straat, daar waar de historische bebouwing te verwachten is) dat de kans eerder klein is dat zich hier nog ongeschonden resten in de bodem bevinden. Om die reden wordt de potentie voor de periode vanaf de 16^e eeuw tot de nieuwe tijd als klein ingeschat.

Kennisvermeerderingspotentieel

Er zijn voldoende argumenten om te stellen dat het plangebied zich in een archeologisch interessante zone bevindt, hoewel de huidige archeologische kennis toch nog als enigszins beperkt kan worden beschouwd. Er is weinig geweten over het plangebied en de aangrenzende terreinen, zodat onbekend is wat er zich hier aan mogelijke archeologische resten in de bodem kan bevinden. In de omgeving is nog maar weinig onderzoek gedaan, waardoor er weinig zicht is op de stadsontwikkeling in dit gedeelte van het historische Herentals.

Anderzijds is tijdens de bureaustudie en de terreininspecties gebleken dat deze percelen in het verleden al erg verstoord zijn door de bouw van de gebouwen in het begin van de 20^e eeuw, het slopen ervan in functie van de nieuwbouw die op de luchtfoto's uit 171 te zien zijn en het aanleggen van de kelders en kabels en leidingen. De kans op het treffen van intacte archeologische resten, of resten die nog min of meer intact zijn wordt als klein ingeschat. Verder archeologisch onderzoek in het plangebied zal met andere woorden nog maar weinig informatie kunnen opleveren. Het kennisvermeerderingspotentieel wordt bijgevolg als klein ingeschat.

Aanbevelingen

Vanuit de bureaustudie kan geconcludeerd worden dat er voor dit terrein sprake is van een gering potentie op het treffen van intacte archeologische resten. Rekening houdend met bovenstaande argumenten en de geringe kenniswinst, wegen de kosten voor verder archeologisch vooronderzoek niet op tegen de baten. Er wordt daarom ook geen verder onderzoek geadviseerd. Om deze reden is er ook geen programma van maatregelen geschreven.

Lijst van figuren

projectcode	fig.nr.	type	onderwerp	schaal origineel	schaal afbeelding	aanmaakdatum origineel/afbeelding
2018L35	1	kadasterkaart	aanduiding van plangebied op GRB	1:10.000	1:10.000	december 2018